

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Факультет фізичної культури та спорту
Кафедра теорії та методики фізичної культури

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної роботи

О. А. Кузнецова

27 серпня 2019 р.

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИК

Ступінь бакалавра

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність «014 Середня освіта»

014.11 Середня освіта (Фізична культура)

Освітні програми Фізична культура, спортивно-масова робота та туризм,

Фізична культура та Захист Вітчизни

2019 – 2020 навчальний рік

Розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського

Розробник програми: **Борецька Наталія Олександрівна**, доцент кафедри фізичної культури та спорту, кандидат наук з державного управління.

Програму схвалено на засіданні кафедри теорії та методики фізичної культури

Протокол від «27» серпня 2019 року № 1

Завідувач кафедри теорії та методики

фізичної культури (Литвиненко О. М.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією факультету фізичної культури та спорту

Протокол від «27» серпня 2019 року № 1

Голова навчально-методичної комісії (Литвиненко О. М.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «27» серпня 2019 року № 14

Голова навчально-методичної комісії університету (Кузнецова О. А.)

ВСТУП

Педагогічна практика студентів – майбутніх вчителів – важливий компонент їх професійної підготовки. Різні її види дають можливість студентам ознайомитись з реальною системою навчально - виховної роботи в школі в цілому. Педагогічна практика максимально сприяє розвитку студента як особистості та майбутнього фахівця, оскільки спільно з теоретичною створюється підґрунтя для дійсно професійної освіти.

Педагогічна практика студентів факультету фізичної культури та спорту проводиться на науково-теоретичній основі, що закладається при вивченні теоретичних, психолого-педагогічних, медико-біологічних, спеціальних фахових дисциплін із розумінням особливостей розвитку та сучасного стану фізичної культури і спорту в Україні і передбачає постійне накопичення цих знань у процесі практичної діяльності.

Педагогічна практика студентів факультету фізичної культури та спорту проводиться у школах міста Миколаєва, які є базовими, в яких працюють досвідчені вчителі фізичної культури та предмету «Захист Вітчизни». Перелік шкіл узгоджено з управлінням освіти Миколаївської міської ради.

Предметом вивчення практик є: діяльність студентів, яка є аналогом професійної роботи вчителя, адекватна змісту і структурі педагогічної діяльності, організовується в реальних умовах навчального закладу.

Міждисциплінарні зв'язки:

1. Практики пов'язані з педагогікою, яка вивчає процеси виховання, навчання і розвитку особистості.

2. Практики пов'язані із психологію-складною системою наук, пов'язаною з різними видами людської діяльності.

3. Практики пов'язані з анатомією та фізіологією людини. Знання з цих дисциплін дозволяють студентам розуміти фізіологічні основи фізичної діяльності людини, проблеми співвідношення фізіологічних і фізичних процесів, будову нервової системи людини, діяльність органів і систем організму під дією фізичного навантаження.

4. Практики пов'язані зі спортивно-педагогічними дисциплінами (легка атлетика та методика викладання, спортивні ігри та методика викладання, гімнастика та методика викладання, ритміка та хореографія тощо).

Програма практик складається з таких розділів:

I. Навчальна практика (для студентів 2 курсу спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)).

II. Виробнича практика для студентів 3 курсу спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура).

III. Виробнича практика для студентів 4 курсу спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура).

1. Мета та завдання педагогічної практики

1.1 Головна мета педагогічної практики – вивчення досвіду роботи вчителів фізичної культури і класних керівників та набуття власних навичок і вмінь у підготовці і проведенні навчально - виховної та позакласної роботи в школі.

1.2. Для досягнення цієї мети необхідне виконання таких основних завдань:

- поглибити та закріпити теоретичні знання, навички і уміння, які були отримані студентами під час навчання, та навчити студентів – практикантів застосовувати їх на практиці;

- ознайомити студентів з системою навчально – виховної роботи, позакласної та позашкільної роботи в школі в цілому;

- ознайомити студентів з матеріально – технічною базою школи;

- ознайомити студентів – практикантів з календарними, тематичними планами, планами організаційної і виховної роботи класних керівників, скласти власні плани проходження педагогічної практики;

- озброїти студентів умінням спостерігати й аналізувати навчально - виховну роботу з учнями, враховуючи їхні вікові та індивідуальні особливості;

- підготувати плани – конспекти різних типів уроків, позакласних та виховних заходів, вміти провести їх та проаналізувати;

- набути уміння у веденні документації (планування та звітності);

- набути уміння у проведенні науково – дослідної і експериментальної роботи, зокрема зібрати матеріал з досвіду роботи вчителів для написання курсових робіт, експериментально перевірити власні методичні рекомендації, які містяться в цих роботах.

В основу проведення педагогічної практики студентів мають бути покладені системний, комплексний, діяльнісний та особистісно-орієнтований підходи до навчально-виховної роботи.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

загальні компетентності (ЗК)

ЗК1.Здатність діяти етично, соціально відповідально та свідомо.

ЗК4.Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях.

ЗК6.Здатність до самовдосконалення та саморозвитку.

ЗК9.Здатність до адаптації та дії в новій ситуації на основі креативності.

ЗК11.Здатність учитися; володіти високою мотивацією до підвищення свого культурного і професійного рівня.

фахові компетентності (ФК)

ФК3.Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів з фізичного виховання.

ФК8.Здатність вести документацію, що забезпечує процес навчання з фізичної культури в середніх загальноосвітніх навчальних закладах.

ФК9.Здатність здійснювати профілактику травматизму, забезпечувати охорону життя і здоров'я дітей.

ФК10.Здатність самостійно проводити навчальні заняття з фізичної культури з дітьми шкільного віку та учнями в загальноосвітніх установах, освітніх закладах середньої та професійної освіти, позакласну спортивно-масову роботу з учнями.

програмні результати навчання

ПРН3.Демонструє уміння планувати, чітко формулювати цілі, застосовувати різноманітні методики, технології, які сприятимуть ефективній організації навчально-виховного процесу.

ПРН5.Демонструє знання правил профілактики травматизму та надання першої медичної допомоги; володіє основними методами захисту населення від можливих наслідків аварій, катастроф, стихійних лих.

ПРН7.Здійснює пропаганду фізичної культури й спорту, здорового способу життя з використанням сучасних інформаційних технологій; використовує здоров'язберігаючі технології на користь збереження, зміцнення і формування здоров'я

ПРН8.Демонструє уміння у розробці навчально-методичних матеріалів (робочих програм, навчально-тематичних планів) на основі освітнього стандарту та зразкових програм з урахуванням виду освітньої установи, особливостей класу / групи та окремих учнів.

ПРН11. Демонструє готовність до освоєння нового матеріалу та вміння оцінювати себе критично; поглиблює базові знання за допомогою самоосвіти; вміє представити і оцінити власний досвід та аналізує й застосовує досвід колег.

ПРН16. Демонструє дотримання етичних норм поведінки, вміє формувати комунікаційну стратегію з колегами, соціальними партнерами, учнями й вихованцями та їхніми батьками;

ПРН18. Виявлена здатність вчитися упродовж життя і вдосконалюватися, з високим рівнем автономності, набутої під час навчання кваліфікації.

ПРН22. Здатність самостійно проводити навчальні заняття з фізичної культури з дітьми шкільного віку та учнями освітніх закладів загальної середньої, середньої та професійної освіти, позакласну спортивно-масову роботу з учнями.

I. Навчальна практика

(для студентів 2 курсу спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)).

1.1.**Мета** вивчення дисципліни: набуття позитивного ставлення до вчительської професії, педагогічних умінь і навичок, розвиток у майбутніх викладачів фізичної культури професійно значущих якостей і психологічних властивостей особистості.

1.2.Основними **освітніми завданнями** навчальної практики є:

- поглиблення і закріплення теоретичних знань, одержаних студентами під час лекційних та практичних занять, вміння застосувати їх на практиці в навчально – виховній роботі з учнями;
- навчити студентів спостерігати й аналізувати навчально - виховну роботу, яку проводять з дітьми та підлітками;
- підготувати студентів до проведення уроків різних видів і видів із застосуванням різних методів, що активізують пізнавальну і рухову діяльність учнів;
- навчити студентів основним умінням і навикам проведення позакласних заходів з військово – патріотичного виховання та фізичного виховання;
- навчити студентів виконувати функції класного керівника, працювати з колективами школярів, проводити індивідуальну виховну роботу з учнями, профорієнтаційну роботу;
- ознайомити з методами і проведенням найпростіших досліджень з теорії та методики фізичного виховання, педагогіки, психології (відповідно до курсової чи дипломної роботи);
- вивчення передового досвіду навчально – виховної та позакласної роботи в школі;
- прищеплення студентам навиків уважного ставлення до охорони здоров'я школярів;
- формування у студентів любові до педагогічної професії, стимулювання прагнення до вивчення спеціальних педагогічних дисциплін з метою підготовки їх до творчого розв'язання завдань виховання і освіти.

Виховні завдання:

- 1.Сприяння соціальному формуванню особистості.
- 2.Виховання працелюбності, наполегливості, витримки, сили волі.
- 3.Формування у студентів любові до педагогічної професії.

За підсумками проходження практики студент повинен

знати : завдання та зміст практики, методику проведення навчально – виховної та позакласної роботи в початковій школі, документи планування та звітності з фізичного виховання ;

вміти: проводити навчально – виховну та позакласну роботу в школі з фізичного виховання, оформлювати документи планування та звітності з фізичного виховання.

1.3. Програма навчальної практики

Зміст програми навчальної практики складається із таких розділів:

- організаційна робота;
- навчально-методична робота з фізичного виховання;
- позакласна робота з фізичного виховання ;
- виховна робота в класі;
- виконання завдань з педагогіки.

1.3.1.Підготовка до практики

Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського (далі МНУ) в особі ректора (проректора, директора, завідувача кафедри теорії та методики фізичної культури) укладає з керівництвом кожного місця практики типовий Договір про

проведення практики студентів ЗВО. Термін, бази практики, склад студентів – практикантів та керівників практики затверджується наказом ректора МНУ.

У перший день практики у приміщенні МНУ (факультет фізичної культури та спорту корпус № 6) проходить установча конференція, де визначається мета і завдання практики, її зміст, графік роботи, затверджується форма звітності, вирішуються організаційні питання.

До навчальної практики допускаються студенти, які успішно склали екзамени та заліки, прослухали інструктаж з техніки безпеки та пройшли медичний огляд.

1.3.2. Місце проходження практики

Навчальна практика студентів II курсу спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) освітніх програм: Фізична культура, спортивно-масова робота та туризм, Фізична культура та Захист Вітчизни проходить у м. Миколаєві на базі шкіл, з якими укладений договір про проходження практики.

До початку практики складається рапорт, де визначається закріплення студентів за школою та призначається керівник практики у даній школі.

1.3.3. Тривалість практики

Навчальна практика проходить у квітні і триває IV тижні. Протягом цього часу студенти під керівництвом методиста виконують завдання практики.

1.3.4. Керівництво практики

Загальне керівництво практикою здійснює декан факультету. Методичне керівництво здійснює керівник практики від факультету та куштовий методист.

Функціональні обов'язки керівника від факультету

Керівник від факультету здійснює методичне керівництво роботою методистів кафедри теорії та методики фізичної культури, методистів на об'єктах практики та студентів-практикантів. Проводить установчу та заключну конференцію, методичні наради з іншими методистами з теоретико-методичних питань практики. Здійснює методичне керівництво та контроль за проведенням практики методистами, викладачами своєї кафедри, методистами на місцях практики та студентами-практикантами (аналізує ведення документів планування та обліку, проведення студентами занять, спортивно-масових заходів та ін.). Проводить захист практики. Протягом першого тижня після закінчення практики складає та розглядає на засіданні кафедри звіт про практику. Звіт здається керівнику практики від університету.

Функціональні обов'язки методиста кафедри теорії та методики фізичної культури

Організовує та контролює роботу студентів з усіх розділів програми практики. Надає студентам допомогу в складанні документів планування, обліку та звітності. Перевіряє та затверджує плани роботи студентів.

Проводить обговорення уроків фізичної культури, секційних занять, виховних заходів, проведених кожним студентом та оцінює їх проведення. Проводить методичні заняття з бригадою практикантів.

Забезпечує підготовку студентів до захисту навчальної практики. Разом з методистами на об'єкті практики складає характеристику на студентів.

Функціональні обов'язки методиста на об'єкті практики

Знайомить студентів з документами планування, звітності та іншими навчально-методичними матеріалами.

Контролює явку студентів-практикантів для проведення занять згідно розкладу. Надає методичну допомогу студентам під час проведення уроків.

Надає допомогу студентам у виконанні розділів програми практики згідно з їх індивідуальними планами.

Бере участь у захисті практики студентами.

1.3.5. Обов'язки студента в період проходження навчальної практики

Під час проходження навчальної практики студент зобов'язаний:

- своєчасно виконувати всі види робіт, передбачених програмою практики;

- відповідно до даної програми скласти індивідуальний план роботи на період практики і затвердити його у методиста кафедри, що відповідає за роботу даного студента;
- вести педагогічний щоденник, який відображає результати роботи за вказаними напрямками практики;
- проявляти ініціативу і творчість під час проведення навчально-виховної, позакласної роботи;
- працювати не менше 6 годин у школі, проводити позакласну і виховну роботу в інші дні за розкладом і планом роботи класу;
- своїм виглядом і поведінкою сприяти формуванню у учнів культури здоров'я;
- суворо виконувати прийняті в школі правила внутрішнього розпорядку, охорони праці і протипожежної безпеки;
- за підсумками навчальної практики своєчасно скласти і подати на перевірку звітну документацію.

1.4.Зміст навчальної практики

1.Весь робочий день студенти знаходяться на місці практики. У перший день практики з 8.30:

- проводиться установча конференція студентів - практикантів у приміщенні МНУ (факультет фізичної культури та спорту корпус № 6);
- керівник практики від факультету фізичної культури та спорту згідно з наказом оголошує студентам бази практик та керівників від кафедр;
- під керівництвом керівника практики від кафедри студенти знайомляться з місцем практики, дирекцією школи, вчителями з фізичної культури;
- студенти – практиканти вивчають графік роботи місця практики;
- вивчають спортивну базу місця практики;
- складають план роботи практики.

2.Надалі студенти працюють згідно затвердженого індивідуального плану.

3.Кожного дня студенти – практиканти надають керівнику практики щоденник практики, де повинен бути опис заходів, які проводились напередодні та їх аналіз, пропозиції.

4.В останній день практики студенти надають звітну документацію керівнику від кафедри.

5. Не пізніше чим через тиждень після закінчення практики проводиться заключна конференція, де підводяться підсумки практики. Кожен студент має можливість висловити свою думку щодо проходження практики та її поліпшення.

1.4.1.Календарний графік проведення практики

- 1.Установча конференція.
- 2.Знайомство з місцем практики.
- 3.Знайомство з дирекцією школи.
- 4.Знайомство з вчителями фізичної культури.
- 5.Знайомство з матеріально – технічною базою практики.
- 6.Обговорення і затвердження плану роботи практики.
- 7.Виконання плану роботи практики.
- 8.Щоденна звітність керівникові практики.
- 9.Обговорення виконаного завдання.
- 10.Обговорення підсумків практики на педагогічній раді школи, затвердження характеристик студентів – практикантів.
- 11.Захист практики.
12. Підсумкова конференція.

1.4.2.Вимоги до звітності

Студенти зобов'язані надати керівникові практики в останній день практики такі документи:

- 1.Індивідуальний план роботи.
- 2.Щоденник практиканта.
- 3.План навчально-виховної роботи, складений на одну чверть.
- 4 План роботи і залікова документація проведення секційної роботи.
- 5.Конспекти проведених уроків.
- 6.Аналіз уроку, що проводили практиканти з фізичної культури.
- 7.Завдання з педагогіки.
- 8.Три путівки прочитаних лекцій.
- 9.Звіт про педагогічну практику.
- 10.Презентацію про проходження практики
- 11.Характеристика практиканта підписана директором школи, вчителем фізичної культури, класним керівником (за яким був закріплений практикант) і завірена печаткою школи.
- 12.Журнал студента – практиканта.

1.5.Форми і методи контролю

Поточний контроль

Керівники практики щоденно контролюють виконання індивідуального плану роботи студента – практиканта. Керівники практики контролюють хід практики відвідуючи місце проходження практики.

Підсумковий контроль

В останній день практики підводяться підсумки проходження практики на малій педраді школи, де вчитель фізкультури, класний керівник, який працював зі студентами дає характеристику роботі студентів під час проходження практики. В цей день студенти також надають свою звітну документацію керівнику практики, який назначає день захисту педпрактики.

На підсумковій конференції підводяться підсумки практики, студенти та керівники практики дають оцінки проходження практики та висловлюють побажання щодо її поліпшення.

1.6.Індивідуальне завдання

Індивідуальне завдання включено до програми практики для того, щоб студенти здобули під час проходження практики вміння та навички самостійного вирішення виробничих, наукових та організаційних завдань.

Індивідуальні завдання студенти отримують у перший день практики. Індивідуальні завдання носять науковий характер.

1.7. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ПЕРІОД ПРАКТИКИ.

1.7.1. Оцінка з навчальної роботи

«Відмінно» (90 та вище) ставиться, якщо підготовча частина уроку, рухливі ігри чи позакласне заняття проведено на високому науковому і організаційно-методичному рівні, якщо на ньому обґрунтовано висувались і ефективно розв'язувались навчально-виховні завдання, раціонально застосовувались різноманітні методи навчання і прийоми активізації учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей, підтримувалась добра дисципліна, якщо студент виявив глибоке знання психолого-педагогічної теорії і творчу самостійність у підборі навчального і дидактичного матеріалу, при побудові, проведенні й аналізі заняття.

«Добре» (65-89) ставиться, якщо підготовча частина уроку, рухливі ігри чи позакласне заняття проведено на високому науково-методичному рівні, якщо на ньому успішно розв'язувались навчальні і виховні завдання, але недостатньо ефективно використовувались окремі методичні прийоми активізації учнів, якщо студент виявив знання психолого-педагогічної теорії,

самостійність у підборі навчального і дидактичного матеріалу, але припустився незначних помилок у побудові і проведенні заняття.

«Задовільно» (50-64) ставиться, якщо студент у реалізації навчально-виховних завдань припускався помилок, недостатньо ефективно застосував психолого - педагогічну теорію, прийоми і методи навчання, недостатньо активізував пізнавальну діяльність учнів, не завжди міг установити контакт з ними, аналізуючи заняття, не завжди бачив свої помилки і недоліки у проведенні та термінології.

«Незадовільно» (35-49) ставиться, якщо на занятті не були виконані навчально-виховні завдання, були допущені серйозні помилки під час викладення навчального матеріалу, не забезпечувалась дисципліна учнів, якщо студент показав слабе знання психолого-педагогічної теорії і некритично поставився до своєї роботи.

1.7.2. Оцінка з виховної роботи.

«Відмінно» (90 та вище) ставиться студенту, який виконав в строк і на високому рівні весь запланований обсяг виховної роботи, який запланований програмою практики того чи іншого курсу, показав уміння, використовуючи психолого-педагогічну теорію, правильно визначити та ефективно здійснювати основне педагогічне завдання, способи і результати його розв'язання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, виявив у роботі самостійність, творчий підхід і педагогічний такт.

«Добре» (65-89) ставиться студенту, який повністю виконав заплановану на період практики програму виховної роботи, виявив уміння спираючись на психолого-педагогічну теорію, визначати основне виховне завдання і способи його розв'язання, не завжди виявляв ініціативу в роботі та у проведенні окремих видів виховної роботи припускався незначних помилок.

«Задовільно» (50-64) ставиться студенту, який виконав програму виховної роботи, але не виявив глибокого знання психолого-педагогічної теорії і вміння застосувати її, припускався помилок у плануванні і проведенні окремих позакласних занять, не враховував у достатній мірі вікові і індивідуальні особливості учнів.

«Незадовільно» (35-49) ставиться студенту, який не виконав програму виховної роботи, показав слабе знання психолого-педагогічної теорії, невміння застосувати її для висунення та реалізації виховних завдань, установлювати правильні взаємовідносини учнів і організувати педагогічно доцільну діяльність.

У підсумковій оцінці за педагогічну практику враховуються ступінь ефективності проведеної студентом навчально-виховної діяльності, участь у методичній роботі школи, громадсько-політична активність студента, його ставлення до педагогічної професії, до дітей, до школи, якість звітної документації.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

II. Виробнича практика (для студентів 3 курсу спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)).

2.1. **Мета** вивчення дисципліни: набуття позитивного ставлення до вчительської професії, педагогічних умінь і навичок, розвиток у майбутніх викладачів фізичної культури і захисту Вітчизни професійно значущих якостей і психологічних властивостей особистості.

2.2. Основними **освітніми завданнями** педагогічної практики є:

- поглиблення і закріплення теоретичних знань, одержаних студентами в інституті, вміння застосувати їх на практиці в навчально – виховній роботі з учнями;
- навчити студентів спостерігати й аналізувати навчально - виховну роботу, яку проводять з дітьми та підлітками;
- підготувати студентів до проведення уроків різних видів і видів із застосуванням різних методів, що активізують пізнавальну і рухову діяльність учнів;
- навчити студентів основним умінням і навикам проведення позакласних заходів з військово – патріотичного виховання та фізичного виховання;
- навчити студентів виконувати функції класного керівника, працювати з колективами школярів, проводити індивідуальну виховну роботу з учнями, профорієнтаційну роботу;
- ознайомити з методами і проведенням найпростіших досліджень з теорії та методики фізичного виховання, педагогіки, психології, методики військової підготовки (відповідно до курсової чи дипломної роботи);
- вивчення передового досвіду навчально – виховної та позакласної роботи в школі;
- прищеплення студентам навиків уважного ставлення до охорони здоров'я школярів;
- формування у студентів любові до педагогічної професії, стимулювання прагнення до вивчення спеціальних педагогічних дисциплін з метою підготовки їх до творчого розв'язання завдань виховання і освіти.

Виховні завдання:

1. Сприяння соціальному формуванню особистості.
2. Виховання працелюбності, наполегливості, витримки, сили волі.
3. Набуття позитивного ставлення до професії вчителя.

За підсумками вивчення дисципліни студент повинен

знати:

1. Завдання та зміст практики.
2. Основні напрямки роботи школи.
3. Функціональні обов'язки посадових осіб навчального закладу.
4. Основні завдання навчально - виховного процесу з фізичного виховання у початковій та середній школі.
5. Методику проведення навчально - виховної та позакласної роботи у початковій та середній школі.
6. Перелік документів планування та звітності.
7. Різні форми позакласної роботи зі школярами.
8. Основні функції шкільного лікаря.

вміти:

1. Проводити навчально – виховну та позакласну роботу в школі з фізичного виховання та предмету «Захист Вітчизни» (для освітньої програми Фізична культура та Захист Вітчизни),
2. Спостерігати та аналізувати проведення уроків з фізичної культури.
3. Написати конспект та провести уроки з фізичної культури у початкових та середніх класах.

- 4.Проводити секційну роботу.
- 5.Виконувати функції судді змагань з гімнастики, ігрових видів спорту (футбол, баскетбол).
- 6.Підбирати та проводити рухливі ігри на уроках фізичної культури з дітьми початкових класів, та під час великої перерви.
- 7.Виконувати функції класного керівника початкових та середніх класів.
- 8.Організувати та проводити змагання, спортивні свята.
5. Оформити звітну документацію з виробничої практики.

Здобути навички:

- 1.Професійної поведінки.
- 2.Правильного та своєчасного оформлення документів планування та звітності.
3. Ефективного спілкування у незнайомому колективі.

2.3.Програма навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни

Зміст програми виробничої практики складається із таких розділів:

- організаційна робота;
- навчально-методична робота з фізичного виховання;
- позакласна робота з фізичного виховання ;
- виховна робота в класі;
- виконання завдань з педагогіки;
- виконання завдань з гігієни;
- підвищення науково – методичного рівня.

2.3.1.Підготовка до практики

Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського (далі МНУ) в особі ректора (проректора, директора, завідувача кафедри теорії та методики фізичної культури) укладає з керівництвом кожного місця практики типовий Договір про проведення практики студентів ЗВО. Термін, бази практики, склад студентів – практикантів та керівників практики затверджується наказом ректора МНУ.

У перший день практики у приміщенні МНУ(факультет фізичної культури та спорту корпус № 6) проходить установча конференція, де визначається мета і завдання практики, її зміст, графік роботи, затверджується форма звітності, вирішуються організаційні питання.

До виробничої практики допускаються студенти, які успішно склали екзамени та заліки, прослухали інструктаж з техніки безпеки та пройшли медичний огляд.

2.3.2.Місце проведення практики

Виробнича практика проходить у м. Миколаєві на базі шкіл, з якими укладений договір про проходження практики.

До початку практики складається рапорт, де визначається закріплення студентів за школою та призначається керівник практики у даній школі.

2.3.3.Тривалість практики

Виробнича практика проходить у 6 семестрі (лютий - березень) протягом 7 тижнів. Студенти знаходяться на практиці не менше 6 годин на добу.

2.3.4. Керівництво практикою

Керівництво практикою здійснюють досвідчені викладачі-методисти кафедри теорії та методики фізичного виховання, спорту На місцях студенти також закріплюються за досвідченими працівниками з фізичного виховання.

Загальне керівництво практикою здійснює декан факультету. Методичне керівництво здійснює керівник практики від факультету та кушований методист.

Функціональні обов'язки керівника від факультету

Керівник від факультету здійснює методичне керівництво роботою методистів кафедри теорії та методики фізичної культури, методистів на об'єктах практики та студентів-практикантів. Проводить установчі та підсумкові конференції, методичні наради з іншими методистами з теоретико-методичних питань практики. Здійснює методичне керівництво та контроль за проведенням практики методистами, викладачами своєї кафедри, методистами на місцях практики та студентами-практикантами (аналізує ведення документів планування та обліку, проведення студентами занять, спортивно-масових заходів та ін.). Проводить захист практики. Протягом першого тижня після закінчення практики складає та розглядає на засіданні кафедри звіт про практику. Звіт здається керівнику практики університету.

Функціональні обов'язки методиста кафедри теорії та методики фізичної культури

Організовує та контролює роботу студентів з усіх розділів програми практики. Надає студентам допомогу в складанні документів планування, обліку та звітності. Перевіряє та затверджує плани роботи студентів.

Організовує педагогічний контроль, обговорення та оцінку уроку, рухливих ігор, проведених кожним студентом. Проводить методичні заняття з бригадою практикантів.

Забезпечує підготовку студентів до захисту. Разом з методистами на об'єкті практики складає характеристику на студентів.

Функціональні обов'язки методиста на об'єкті практики

Знайомить студентів з документами планування, звітності та іншими навчально-методичними матеріалами.

Контролює явку студентів-практикантів для проведення занять згідно розкладу. Надає методичну допомогу студентам під час проведення уроків.

Надає допомогу студентам у виконанні розділів програми практики згідно з їх індивідуальними планами.

Бере участь у захисті практики студентами.

2.3.5.Обов'язки студента в період проходження виробничої практики

Під час проходження виробничої практики студент зобов'язаний:

- своєчасно виконувати всі види робіт, передбачених програмою практики
- відповідно до даної програми скласти індивідуальний план роботи на період практики і затвердити його у методиста кафедри, що відповідає за роботу даного студента;
- вести педагогічний щоденник, який відображає результати роботи за вказаними напрямками практики;
- проявляти ініціативу і творчість під час проведення навчально-виховної, позакласної роботи;
- працювати не менше 6 годин у школі, проводити позакласну і виховну роботу в інші дні за розкладом і планом роботи класу;

- своїм виглядом і поведінкою сприяти формуванню у учнів культури здоров'я;
- суворо виконувати прийняті в школі правила внутрішнього розпорядку, охорони праці і протипожежної безпеки;
- за підсумками виробничої практики своєчасно скласти і подати на перевірку звітну документацію.

2.4.Зміст практики

1. Весь робочий день студенти знаходяться на місці практики. У перший день практики з 8.30:

- проводиться установча конференція студентів - практикантів у приміщенні МДУ (факультету фізичної культури та спорту корпус № 11) ;
- керівник практики від факультету фізичної культури та спорту згідно з наказом оголошує студентам бази практик та керівників від кафедр;
- під керівництвом керівника практики від кафедри студенти знайомляться з місцем практики, дирекцією школи, вчителями з фізичної культури;
- студенти - практиканти вивчають графік роботи місця практики;
- вивчають спортивну базу місця практики;
- складають план роботи практики.

2.Надалі студенти працюють згідно затвердженого плану роботи, що включає такі розділи:

А.Організаційна робота.

Б.Навчальна робота.

В.Позакласна робота з фізичного виховання, захисту Вітчизни.

Г.Виховна робота.

Д. Підвищення науково-методичного рівня.

3. Кожного тижня студенти - практиканти надають керівнику практики щоденник практики, плани-конспекти уроків з фізичної культури для затвердження та іншу звітну документацію.

4.За тиждень до закінчення практики студенти надають звітну документацію методисту.

5. В останній день практики студенти-практиканти звітують про проходження практики на малій педагогічній раді школи, де отримують характеристику затверджену дирекцією школи.

6. Через тиждень після закінчення практики проводиться заключна конференція, де підводяться підсумки практики. Кожен студент має можливість висловити свою думку щодо проходження практики та її поліпшення.

2.4.1.КАЛЕНДАРНИЙ ГРАФІК ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИКИ

1.Установча конференція.

2.Знайомство з місцем практики.

3.Знайомство з дирекцією школи.

4.Знайомство з вчителями фізичної культури.

5.Знайомство з матеріально – технічною базою практики.

6.Обговорення і затвердження плану роботи практики.

7.Виконання плану роботи практики.

8.Щоденна звітність керівникові практики.

9.Обговорення виконаного завдання.

10. Підведення підсумків на педагогічній раді школи, затвердження характеристик студентів - практикантів.

11.Захист педагогічної практики.

12. Підсумкова конференція.

2.4.2. ВИМОГИ ДО ЗВІТНОСТІ

Студенти зобов'язані надати керівникові практики в останній день практики такі документи:

1 .Індивідуальний план роботи.

2.Щоденник студента - практиканта.

3.План навчально-виховної роботи з фізичної культури, складений на одну чверть.

4.План роботи і залікову документацію проведення секційної роботи з окремого

виду спорту.

5. Конспекти проведених уроків з фізичної культури, захисту Вітчизни.
6. Аналіз двох уроків з фізичної культури, двох уроків з захисту Вітчизни.
7. Психолого-педагогічну характеристику учня.
8. Завдання з гігієни.
9. Три путівки прочитаних лекцій (завірені підписом директора школи та печаткою).
10. Звіт про педагогічну практику.
11. Презентація роботи під час проходження практики.
12. Характеристика практиканта підписана директором школи, вчителем фізичної культури, класним керівником закріпленого класу, вчителем предмету «Захист Вітчизни» (для студентів спеціалізації «Захист Вітчизни») і завірена печаткою школи.
13. Журнал студента практиканта.

2.5. Форми та методи контролю

Поточний контроль

Керівники практики контролюють хід практики, відвідуючи місце проходження практики.

Підсумковий контроль

В останній день практики підводяться підсумки проходження практики на малій педраді школи, де вчитель фізкультури, який працював із студентами, дає характеристику роботі студентів під час проходження практики. В цей день студенти також надають свою звітну документацію керівнику практики, який назначає день захисту педпрактики.

На підсумковій конференції підводяться підсумки практики, студенти та керівники практики оцінюють проходження практики та висловлюють побажання щодо її поліпшення.

2.6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання включені до програми навчальної практики для того, щоб студенти здобули під час проходження практики вміння та навички самостійного вирішення виробничих, наукових та організаційних завдань.

Студенти отримують індивідуальні завдання під час настановної конференції. Індивідуальні завдання носять характер наукових проблем теорії та методики фізичного виховання.

2.7. Критерії оцінки роботи студентів у період практики.

2.7.1. Оцінка навчальної роботи

«Відмінно» (90 та вище) ставиться, якщо підготовча частина уроку, рухливі ігри чи позакласне заняття проведено на високому науковому і організаційно-методичному рівні, якщо на ньому обґрунтовано висувались і ефективно розв'язувались навчально-виховні завдання, раціонально застосовувались різноманітні методи навчання і прийоми активізації учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей, підтримувалась добра дисципліна, якщо студент виявив глибоке знання психолого-педагогічної теорії і творчу самостійність у підборі навчального і дидактичного матеріалу, при побудові, проведенні й аналізі заняття.

«Добре» (65 – 89) ставиться, якщо підготовча частина уроку, рухливі ігри чи позакласне заняття проведено на високому науково-методичному рівні, якщо на ньому успішно розв'язувались навчальні і виховні завдання, але недостатньо ефективно використовувались окремі методичні прийоми активізації учнів, якщо студент виявив знання психолого-педагогічної теорії, самостійність у підборі навчального і дидактичного матеріалу, але припустився незначних помилок у побудові і проведенні заняття.

«Задовільно» (50 -64) ставиться, якщо студент у реалізації навчально-виховних завдань припустився помилок, недостатньо ефективно застосував психолого - педагогічну теорію,

прийоми і методи навчання, недостатньо активізував пізнавальну діяльність учнів, не завжди міг установити контакт з ними, аналізуючи заняття, не завжди бачив свої помилки і недоліки у проведенні та термінології.

«Незадовільно»(35 -49) ставиться, якщо на занятті не були виконані навчально-виховні завдання, були допущені серйозні помилки під час викладення навчального матеріалу, не забезпечувалась дисципліна учнів, якщо студент показав слабе знання психолого-педагогічної теорії і некритично поставився до своєї роботи.

2.7.2. Оцінка виховної роботи.

«Відмінно» (90 та вище) ставиться студенту, який виконав в строк і на високому рівні весь запланований обсяг виховної роботи, який запланований програмою практики того чи іншого курсу, показав уміння, використовуючи психолого-педагогічну теорію, правильно визначити та ефективно здійснювати основне педагогічне завдання, способи і результати його розв'язання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, виявив у роботі самостійність, творчий підхід і педагогічний такт.

«Добре» (65 – 89) ставиться студенту, який повністю виконав заплановану на період практики програму виховної роботи, виявив уміння спираючись на психолого-педагогічну теорію, визначити основне виховне завдання і способи його розв'язання, не завжди виявляв ініціативу в роботі та у проведенні окремих видів виховної роботи припускався незначних помилок.

«Задовільно» 50 -64) ставиться студенту, який виконав програму виховної роботи, але не виявив глибокого знання психолого-педагогічної теорії і вміння застосувати її, припускався помилок у плануванні і проведенні окремих позакласних занять, не враховував у достатній мірі вікові і індивідуальні особливості учнів.

«Незадовільно» (35-49) ставиться студенту, який не виконав програму виховної роботи, показав слабе знання психолого-педагогічної теорії, невміння застосувати її для висунення та реалізації виховних завдань, установлювати правильні взаємовідносини учнів і організовувати педагогічно доцільну діяльність.

У підсумковій оцінці за педагогічну практику враховуються ступінь ефективності проведеної студентом навчально-виховної діяльності, участь у методичній роботі школи, громадсько-політична активність студента, його ставлення до педагогічної професії, до дітей, до школи, якість звітної документації.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ECTS	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

III. Виробнича практика (для студентів 4 курсу спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)).

3.1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою виробничої практики студентів 4 курсу є удосконалення педагогічних умінь і навичок майбутніх вчителів фізичної культури, надання позитивного ставлення до вчительської професії.

3.2. До основних завдань виробничої практики належать:

1. Поглиблення і закріплення теоретичних знань, одержаних студентами під час навчання, вміння застосовувати їх на практиці в навчально-виховній роботі з учнями.

2. Навчити студентів спостерігати і аналізувати навчально-виховну роботу, яку проводять з дітьми і підлітками.

3. Підготувати студентів до проведення уроків різних видів із застосуванням різних методів, що активізують пізнавальну і рухову діяльність учнів середніх і старших класів.

4. Навчити студентів основним умінням і навикам проведення позакласних заходів з фізичного виховання з учнями середніх і старших класів.

1. Удосконалювати набуті навички при виконанні студентами функцій класного керівника, працювати з колективами школярів, проводити індивідуальну виховну роботу з учнями, профорієнтаційну роботу.

2. Проведення найпростіших досліджень з теорії та методики фізичного виховання, педагогіки, психології.

7. Вивчення передового досвіду навчально-виховної і позакласної роботи у школі.

8. Прищеплення студентам навиків уважного ставлення до охорони здоров'я школярів.

9. Формування у студентів любові до педагогічної професії, стимулювання прагнення до вивчення спеціальних педагогічних дисциплін з метою підготовки їх до творчого розв'язання завдань виховання і освіти.

Студент повинен знати:

1. Основні напрямки роботи школи.
2. Функціональні обов'язки посадових осіб навчального закладу.
3. Основні завдання навчально - виховного процесу з фізичного виховання у школі.

4. Перелік документів планування та звітності.

5. Різні форми позакласної роботи зі школярами.

6. Основні функції шкільного лікаря.

Студент повинен вміти:

1. Спостерігати та аналізувати проведення уроку з фізичної культури.

2. Написати конспект та провести уроки з фізичної культури у середніх та старших класах.

3. Проводити секційну роботу.

4. Виконувати функції судді змагань з легкої атлетики та ігрових видів спорту (футбол, баскетбол).

6. Підбирати та проводити рухливі ігри на уроках фізичної культури з дітьми середніх і старших класів, та під час великої перерви.

7. Виконувати функції класного керівника середніх та старших класів.

8. Організувати та проводити змагання, спортивні свята.

9. Оформити звітну документацію з навчальної практики.

Здобути навички:

1. Професійної поведінки.

2. Правильного та своєчасного оформлення документів планування та звітності.

3. Ефективного спілкування у незнайомому колективі.

3.3. Програма виробничої практики.

Зміст програми виробничої практики складається із таких розділів:

- організаційна робота;
- навчально-методична робота з фізичного виховання;
- позакласна робота з фізичного виховання ;
- виховна робота в класі;
- виконання завдань з педагогіки;
- виконання завдань з лікарсько-педагогічного контролю;
- підвищення науково – методичного рівня.

3.3.1. Підготовка до практики

Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського (далі МНУ) в особі ректора (проректора, декана, завідувача кафедри теорії та методики фізичної культури) укладає з керівництвом кожного місця практики типовий Договір про проведення практики студентів ЗВО. Термін, бази практики, склад студентів – практикантів та керівників практики затверджується наказом ректора МНУ.

У перший день практики у приміщенні МНУ(факультет фізичної культури та спорту корпус № 11) проходить установча конференція, де визначається мета і завдання практики, її зміст, графік роботи, затверджується форма звітності, вирішуються організаційні питання.

До виробничої практики допускаються студенти, які успішно склали екзамени та заліки, прослухали інструктаж з техніки безпеки та пройшли медичний огляд.

3.3.2. Місце проведення виробничої практики

Виробнича практика проходить у м. Миколаєві на базі шкіл, з якими укладений договір про проходження практики.

До початку практики складається рапорт, де визначається закріплення студентів за школою та призначається керівник практики у даній школі.

3.3.3. Термін проведення практики

Виробнича практика проходить у 7 семестрі (вересень - жовтень) протягом 6 тижнів. Студенти знаходяться на практиці не менше 6 годин на добу.

3.3.4. Керівництво практикою

Керівництво практикою здійснюють досвідчені викладачі-методисти кафедри теорії та методики фізичної культури, кафедри спорту. На місцях студенти також закріплюються за досвідченими працівниками з фізичного виховання.

Загальне керівництво практикою здійснює декан факультету. Методичне керівництво здійснює керівник практики від факультету та кущовий методист.

Функціональні обов'язки керівника від факультету

Керівник практики від факультету здійснює методичне керівництво роботою методистів спортивно-педагогічних кафедр, методистів на об'єктах практики та студентів-практикантів. Проводить установчі та підсумкові конференції, методичні наради з іншими методистами з теоретико-методичних питань практики. Здійснює методичне керівництво та контроль за проведенням практики методистами, викладачами кафедр, методистами на місцях практики та студентами-практикантами (аналізує ведення документів планування та обліку, проведення студентами занять, спортивно-масових заходів та ін.). Проводить захист практики. Протягом першого тижня після закінчення практики складає та розглядає на засіданні кафедри звіт про практику. Звіт здається університетському керівнику практики.

Функціональні обов'язки методиста кафедри теорії та методики фізичної культури

Організовує та контролює роботу студентів з усіх розділів програми практики. Надає студентам допомогу в складанні документів планування, обліку та звітності. Перевіряє та затверджує плани роботи студентів.

Організовує педагогічний контроль, обговорення та оцінку уроку, рухливих ігор, проведених кожним студентом. Проводить методичні заняття з бригадою практикантів.

Забезпечує підготовку студентів до захисту. Разом з методистами на об'єкті практики складає характеристику на студентів.

Функціональні обов'язки методиста на об'єкті практики
Знайомить студентів з документами планування, звітності та іншими навчально-методичними матеріалами.

Контролює явку студентів-практикантів для проведення занять згідно розкладу. Надає методичну допомогу студентам під час проведення уроків.

Надає допомогу студентам у виконанні розділів програми практики згідно з їх індивідуальними планами.

Бере участь у захисті практики студентами.

3.3.5 Обов'язки студента в період проходження виробничої практики

Під час проходження **виробничої практики** студент зобов'язаний:

- своєчасно виконувати всі види робіт, передбачених програмою практики
- відповідно до даної програми скласти індивідуальний план роботи на період практики і затвердити його у методиста кафедри, що відповідає за роботу даного студента;
- вести педагогічний щоденник, який відображає результати роботи за вказаними напрямками практики;
- проявляти ініціативу і творчість під час проведення навчально-виховної, позакласної роботи;
- працювати не менше 6 годин у школі, проводити позакласну і виховну роботу в інші дні за розкладом і планом роботи класу;
- своїм виглядом і поведінкою сприяти формуванню у учнів культури здоров'я;
- суворо виконувати прийняті в школі правила внутрішнього розпорядку, охорони праці і протипожежної безпеки;
- за підсумками педагогічної практики своєчасно скласти і подати на перевірку звітну документацію

3.4.Зміст виробничої практики

1. Весь робочий день студенти знаходяться на місці практики. У перший день практики з 8.30:

- проводиться установча конференція студентів - практикантів у приміщенні МДУ (факультет фізичної культури та спорту корпус № 11);
- керівник практики від факультету фізичної культури та спорту згідно з наказом оголошує студентам бази практик та керівників від кафедр;
- під керівництвом керівника практики від кафедри студенти знайомляться з місцем практики, дирекцією школи, вчителями з фізичної культури;
- студенти - практиканти вивчають графік роботи місця практики;
- вивчають спортивну базу місця практики;
- складають план роботи практики.

2.Надалі студенти працюють згідно затвердженого плану роботи, що включає такі розділи:

А.Організаційна робота.

Б.Навчальна робота.

В.Позакласна робота з фізичного виховання.

Г.Виховна робота.

Д. Підвищення науково-методичного рівня.

3. Кожного тижня студенти - практиканти надають керівнику практики плани-конспекти уроків з фізичної культури для затвердження та іншу звітну документацію для перевірки.

4. За тиждень до закінчення практики студенти надають звітну документацію методисту.

7. В останній день практики студенти-практиканти звітують про проходження практики на малій педагогічній раді школи, де отримують характеристику затверджену дирекцією школи.

8. Через тиждень після закінчення практики проводиться заключна конференція, де підводяться підсумки практики. Кожен студент має можливість висловити свою думку щодо проходження практики та її поліпшення.

3.4.1. Календарний графік проведення виробничої практики

1. Установча конференція.
2. Знайомство з місцем практики.
3. Знайомство з дирекцією школи.
4. Знайомство з вчителями фізичної культури.
5. Знайомство з матеріально – технічною базою практики.
6. Обговорення і затвердження плану роботи практики.
7. Виконання плану роботи практики.
8. Щоденна звітність керівникові практики.
9. Обговорення виконаного завдання.
10. Підведення підсумків на педагогічній раді школи, затвердження характеристик студентів - практикантів.
11. захист педагогічної практики.
12. Підсумкова конференція.

3.4.2. Вимоги до звітності

Студенти зобов'язані надати керівникові практики в останній день практики такі документи:

1. Індивідуальний план роботи.
2. Щоденник студента - практиканта.
3. План навчально-виховної роботи з фізичної культури, складений на одну чверть.
4. План роботи і залікову документацію проведення секційної роботи з окремого виду спорту.
5. Конспекти проведених уроків з фізичної культури.
6. Аналіз двох уроків з фізичної культури, хронометраж уроку.
7. Психолого-педагогічну характеристику колективу класу.
8. Завдання з лікарсько-педагогічного контролю.
9. Три путівки прочитаних лекцій.
10. Звіт про педагогічну практику.
11. Характеристику практиканта підписану директором школи, вчителем фізичної культури, класним керівником (за яким був закріплений практикант), вчителем захисту Вітчизни (для студентів спеціалізації «захист Вітчизни») і затверджену печаткою школи.
12. Журнал студента – практиканта.
13. Презентація про роботу під час практики.

3.5. Форми та методи контролю

Поточний контроль

Керівники практики контролюють хід практики, відвідуючи місце проходження практики.

Підсумковий контроль

В останній день практики підводяться підсумки проходження практики на малій педраді школи, де вчитель фізичної культури, який працював із студентами, дає характеристику роботі студентів під час проходження практики. В цей день студенти також надають свою звітну документацію керівнику практики, який назначає день захисту педпрактики.

На підсумковій конференції підводяться підсумки практики, студенти та керівники практики оцінюють проходження практики та висловлюють побажання щодо її поліпшення.

3.6.Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання включені до програми виробничої практики для того, щоб студенти здобули під час проходження практики вміння та навички самостійного вирішення виробничих, наукових та організаційних завдань.

Студенти отримують індивідуальні завдання під час настановної конференції. Індивідуальні завдання носять характер наукових проблем теорії та методики фізичного виховання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ECTS	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54	2 (незадовільно)	Не зараховано
FX	35-49		

Список використаної літератури

1. Єрмолова В. М. Навчаємо граючись : метод. посібник для вчителів фізичної культури загальноосвітніх навчальних закладів / В.М.Єрмолова, Л. І. Іванова, В. В. Деревянко. – К. : Літера ЛТД, 2012. – 208 с.
2. Лущик І. В. Усі уроки фізичної культури. 1 клас : навчально-методичний посібник / І. В. Лущик. – Х. : Вид. група «Основа», 2012. – 221 с.
3. Методичні рекомендації щодо здійснення контролю і оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи та оформлення їх результатів у класному журналі / За ред. Л. Д. Покроєвої. – Харків : ХОНМІБО, 2003. – 24 с.
4. Огніста К. М. Стройові вправи у фізичному вихованні молодших школярів: Навч. посіб / К. М. Огніста. – Тернопіль : Астон, 2001. – 58 с.
5. Гудима А.А. Захист Вітчизни: підручник для учнів 11 кл. загальноосвітніх навч. закл. / А.А. Гудима, К. О Пашко, І.М.Герасимів, М.М.Фука (для дівчат «Основи медичних знань»). – Тернопіль: Астон, 2011. – 280 с.
6. Бака М. М. Захист Вітчизни: підруч. для 10 -11 кл загальноосвіт. навч. закладів / М. М. Бака та інші. – К.: Вежа, 2006. – 448 с.